

Toruń, 27.12.2025 r.

dr hab. **Joanna Marszałek-Kawa**, prof. UMK
Wydział Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie
Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr Emilie Szwajnoch

nt. *Beyond Trust and Authoritarian Surveillance: Building the Social Credit System Within China's Fragmented Bureaucracy*,

przygotowanej pod kierunkiem prof. dr. hab. Waldemara Wojtasika i dr Elżbiety Proń,
Instytut Nauk Politycznych,

Wydział Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2025, ss. 282.

1. Merytoryczna i metodologiczna ocena rozprawy doktorskiej

Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska Pani mgr Emilie Szwajnoch pt. *Beyond Trust and Authoritarian Surveillance: Building the Social Credit System Within China's Fragmented Bureaucracy* stanowi zwieńczenie kilkuletnich badań naukowych Autorki. W mojej ocenie ich rezultat należy uznać za dzieło rzetelnie przygotowane pod względem metodologicznym, choć nie pozbawione uchybień.

Tematyka rozprawy doktorskiej jest innowacyjna, aktualna i istotna poznawczo. Autorka podejmuje analizę Social Credit System (SCS) w Chinach, zjawiska szeroko obecnego w debacie publicznej i medialnej, lecz wciąż niedostatecznie zbadanego w sposób systematyczny i empirycznie ugruntowany w literaturze naukowej. Nowatorstwo pracy polega nie tylko na wyborze przedmiotu badań, lecz także na odejściu

od uproszczonych, normatywnie nacechowanych interpretacji SCS i zastąpieniu ich pogłębioną analizą instytucjonalną oraz biurokratyczną.

Praca ma klarowną, logicznie zaplanowaną strukturę, podporządkowaną dwóm głównym problemom badawczym (s. 10):

- (1) potencjałowi Social Credit System (SCS) jako narzędzia wzmocnienia kontroli autorytarnej oraz
- (2) zdolności państwa chińskiego do realizacji złożonych projektów angażujących wielu aktorów biurokratycznych.

Znaczenie rozprawy wynika również z jej silnego osadzenia w aktualnych debatach teoretycznych z zakresu badań nad bezpieczeństwem, autorytaryzmem i zarządzaniem. Wykorzystanie i krytyczna adaptacja teorii sekurytyzacji do warunków niedemokratycznych stanowi wartościowy wkład metodologiczny i konceptualny, poszerzający możliwości analizy procesów politycznych w systemach autorytarnych. Ponadto, praca wnosi istotny wkład do badań nad współczesnymi Chinami, ukazując ograniczenia zdolności państwa do implementacji złożonych projektów politycznych, co ma znaczenie nie tylko dla sinologii, lecz także dla szerszych studiów porównawczych nad państwem i biurokracją.

Praca składa się z wprowadzenia, siedmiu rozdziałów oraz wyodrębnionych wniosków. Pierwsze trzy rozdziały mają charakter teoretyczno-metodologiczny, natomiast cztery kolejne stanowią rdzeń empiryczny rozprawy. Taki układ pozwala na stopniowe przejście od ram konceptualnych, przez przegląd stanu badań i metodologię, do pogłębionej analizy mechanizmów SCS na poziomie centralnym i lokalnym. Strukturę rozprawy należy uznać za logiczną, przejrzystą i funkcjonalnie podporządkowaną celom badawczym.

Na szczególne podkreślenie zasługuje wyraźne rozdzielenie części teoretyczno-metodologicznej od empirycznej, co wzmacnia spójność narracyjną dysertacji. Rozdziały teoretyczne dostarczają adekwatnych narzędzi analitycznych, które są następnie konsekwentnie wykorzystywane w analizie materiału źródłowego. Część empiryczna została z kolei zorganizowana w sposób problemowy i wielopoziomowy, co pozwala uchwycić zarówno ogólne założenia systemowe, jak i ich zróżnicowaną implementację. Struktura pracy jest również spójna z postawionymi pytaniami badawczymi, a kolejne

rozdziały wnoszą wyraźną wartość do realizacji głównego celu rozprawy. Całość tworzy konsekwentną, logicznie domknietą konstrukcję, która sprzyja formułowaniu klarownych wniosków i świadczy o dojrzałości warsztatowej Autorki.

We wprowadzeniu mgr Emilie Szwajnoch osadza temat rozprawy w szerokim kontekście chińskiej polityki bezpieczeństwa wewnętrznego, ze szczególnym uwzględnieniem okresu rządów Xi Jinpinga. Social Credit System przedstawiony zostaje jako projekt często błędnie interpretowany w debacie publicznej – uproszczony do obrazu totalnej, technologicznej dystopii – a jednocześnie niedostatecznie zbadany empirycznie w literaturze naukowej do końca drugiej dekady XXI wieku. Autorka precyzyjnie formułuje cele badawcze, dwa główne pytania badawcze oraz siedem pytań szczegółowych, wskazując jednocześnie eksploracyjny charakter badań i świadomie rezygnując z formułowania hipotez. Jak wskazała mgr E. Szwajnoch, w pracy *nie sformułowano żadnych hipotez, ponieważ badanie ma charakter eksploracyjny. Ich sformułowanie mogłoby sprawić, że badania i ostateczne odpowiedzi na pytania byłyby z góry przyjęte lub stronnicze* (s. 14). Choć rezygnacja ze sformułowania hipotez badawczych może wydawać się zaskakująca, mgr Emilie Szwajnoch – w moim odczuciu – przekonująco uzasadnia powody, jakie nią kierowały. Autorka przede wszystkim wskazuje na złożoność i niejasność terminologiczną SCS oraz niedostateczny stopień złożoności i rzetelności analiz poświęconych problematyce Social Credit System, które zostały opublikowane na początku trzeciej dekady XXI wieku. Jednocześnie uważam, że ocena zasadności przyjęcia takiego a nie innego podejścia metodologicznego jest obowiązkiem i przywilejem recenzentów, a następnie czytelników, dlatego zachęcam mgr Szwajnoch do unikania sformułowań typu *[p]rzyjęte podejście należy uznać za słuszne* (s. 14), zwłaszcza wyrażanych w formie tak bezpośredniej.

Wprowadzenie jasno sygnalizuje główną tezę rozprawy, zgodnie z którą SCS nie stanowi spójnego i skutecznego narzędzia wzmacniania kontroli autorytarnej, a raczej ujawnia ograniczenia chińskiej biurokracji oraz fragmentację procesu decyzyjnego.

W badaniach prowadzonych na gruncie nauk społecznych umiejętność właściwego sformułowania zakresu przedmiotowego rozprawy, jej celu oraz pytań badawczych, jest niezwykle istotna. Wysoko oceniam stopień przygotowania mgr Emilie Szwajnoch z zakresu metodologii nauk społecznych, o czym świadczy zarówno treść wprowadzenia, jak i kolejnych rozdziałów rozprawy, mających charakter teoretyczno-metodologiczny.

Pierwszy rozdział poświęcony jest ramom teoretycznym rozprawy. Autorka wprowadza czytelnika w debatę nad tradycyjnym i nietradycyjnym rozumieniem bezpieczeństwa, ze szczególnym uwzględnieniem podejścia szkoły kopenhaskiej i teorii sekurytyzacji. Następnie analizuje specyfikę chińskiego podejścia do bezpieczeństwa narodowego, wskazując na jego szeroki, instrumentalny i silnie upolityczniony charakter. Kluczową częścią rozdziału jest adaptacja teorii sekurytyzacji do warunków niedemokratycznych, w tym krytyczna refleksja nad pojęciami takimi jak „zagrożenie egzystencjalne”, „audytorium” czy rozróżnienie między polityką normalną i nadzwyczajną. Doktorantka argumentuje, że w przypadku Chin sekurytyzacja ma charakter długofalowy i procesualny, a nie jednorazowy. Zauważa m.in., że *[s]ekurytyzacja zaufania jest procesem rozciągającym się w ramach kontinuum bezpieczeństwa* (s. 28). Rozdział zamyka analiza dyskursu „zaufania” (*chengxin*) jako wartości poddawanej sekurytyzacji, co stanowi bezpośrednie teoretyczne zaplecze dla badań empirycznych nad SCS.

Nie umniejszając umiejętnemu skonstruowaniu i opisaniu ram teoretycznych pracy, dokonanych przez mgr Emilie Szwajnoch, warto jednakże zauważyć, że Autorka konsekwentnie opiera analizę na teorii sekurytyzacji oraz podejściu instytucjonalno-biurokratycznym, jednak w mniejszym stopniu odnosi się do innych możliwych perspektyw interpretacyjnych, takich jak teorie państwa rozwojowego, zarządzania cyfrowego czy podejścia z zakresu ekonomii politycznej, zwłaszcza w odniesieniu do reżimów niedemokratycznych. Krótkie porównanie potencjału eksplanacyjnego alternatywnych podejść pozwoliłoby lepiej uzasadnić wybór ram teoretycznych.

Drugi rozdział pracy ma charakter rozszerzonego przeglądu literatury. Autorka rekonstruuje genezę Social Credit System, jego ewolucję instytucjonalną oraz podstawowe założenia normatywne i organizacyjne. Szczególną uwagę poświęca rozróżnieniu między SCS jako projektem politycznym a jego często sensacyjnymi przedstawieniami w mediach zachodnich. Za Mareike Ohlberg, Shazedą Ahmed i Bertramem Langiem (2017) zarysowuje postrzeganie SCS przez chińskie media, podkreślając, że system był traktowany nie tylko jako narzędzie służące zwiększaniu wiarygodności finansowej, ale też mechanizm *pozytywnego oddziaływania na kwestie społeczne, kwestie związane z zarządzaniem oraz do walki z korupcją, oszustwami i innymi problemami obniżającymi poziom zaufania w chińskim społeczeństwie* (s. 57).

Rozdział drugi analizuje również reakcje społeczne na wybrane mechanizmy SCS, wskazując na ambiwalencję postaw – od akceptacji po obojętność – oraz ograniczony poziom społecznej świadomości skali i złożoności systemu. Kluczowym elementem rozdziału jest identyfikacja luki badawczej: brak pogłębionych analiz opartych na systematycznej analizie dokumentów urzędowych oraz nadmierna koncentracja dotychczasowych badań na narracjach dystopijnych kosztem analizy biurokratycznych realiów funkcjonowania SCS (ss. 79-81).

Trzeci rozdział przedstawia metodologię badań i uzasadnia wybór analizy dokumentów urzędowych jako głównej metody badawczej. Autorka szczegółowo opisuje proces selekcji ponad 400 dokumentów chińskich szczebla centralnego i lokalnego, ich kategoryzację oraz procedury analityczne. Istotnym elementem rozdziału jest refleksja nad ograniczeniami badania, wynikającymi m.in. z wrażliwości tematu, pandemii COVID-19 oraz braku możliwości przeprowadzenia badań terenowych w Chinach. Autorka wykazuje świadomość metodologicznych konsekwencji tych ograniczeń i jasno argumentuje, dlaczego analiza dokumentów pozostaje adekwatnym i wartościowym źródłem wiedzy o procesach decyzyjnych w chińskim systemie politycznym (ss. 100-102).

Jednocześnie warto zauważyć, że mgr Emilie Sz wajnoch ma świadomość fragmentaryczności i niejednorodności analizowanego materiału źródłowego, co wynika ze zdecentralizowanego charakteru chińskiej administracji oraz zróżnicowanych praktyk dokumentacyjnych na poziomie lokalnym. Ograniczenie to nie jest pomijane, lecz staje się wręcz elementem argumentacji, wzmacniającym główną tezę o niejednolitości i niespójności Social Credit System. Lektura kolejnych rozdziałów istotnie pozwala zauważyć, że część dokumentów i studiów przypadków lokalnych została omówiona szczegółowo, podczas gdy inne pojawiają się jedynie jako ilustracje ogólnych tendencji. Dysproporcja między materiałem omawianym i wzmiankowanym jest jednak znacząca. Bardziej konsekwentne kryteria doboru i omówienia przykładów mogłyby zwiększyć przejrzystość analizy.

W mojej ocenie, mimo wskazanych mankamentów, część teoretyczna rozprawy wyróżnia się szerokim i kompetentnym przeglądem literatury przedmiotu. Autorka trafnie przedstawia stanowiska kluczowych badaczy, poprawnie zidentyfikowano główne linie sporów teoretycznych oraz umiejętnie zestawiono różne nurty interpretacyjne. Jednocześnie w niektórych fragmentach argumentacja pozostaje wtórna

wobec istniejących debat akademickich, ponieważ częściej przedstawiane i porównywane są stanowiska innych badaczy niż jednoznacznie formułowana jest własna pozycja wobec omawianych koncepcji. W konsekwencji nie zawsze jest jasne które elementy przywoływanych ujęć są akceptowane, które poddawane krytyce, a które modyfikowane, przez co oryginalność teoretyczna pracy nie jest w pełni wyeksponowana. Praca zyskałaby na wartości, gdyby wyraźniej rozdzielono przegląd literatury od analizy autorskiej oraz precyzyjniej określono, w jakim stopniu przyjęte podejście stanowi rozwinięcie lub uzupełnienie dotychczasowych ujęć teoretycznych.

Rozdział czwarty rozpoczyna część empiryczną i koncentruje się na mechanizmach SCS tworzonych na szczeblu centralnym. Autorka analizuje zarówno rozwiązania zgodne z głównymi założeniami systemu, jak i te, które od nich odbiegają, wskazując na brak spójności i koordynacji między instytucjami centralnymi. Szczegółowo omówione zostają m.in. listy sankcyjne, ograniczenia w podróżowaniu oraz mechanizmy egzekucji regulacji, które potencjalnie mogą wpływać na jednostki. Jak wykazała mgr Emilie Sz wajnoch, *[p]aradoksalnie [...], rozwiązania SCS wykorzystujące istniejące wcześniej kary administracyjne w zmodyfikowany sposób okazują się skuteczniejsze pod względem wprowadzania innowacji w zarządzaniu w Chińskiej Republice Ludowej (poprzez realizację podstawowego założenia SCS) niż pozornie nowatorskie rozwiązania* (p. 132). W rozdziale zaprezentowano, że nawet na poziomie centralnym SCS nie funkcjonuje jako jednolity projekt, lecz jako zbiór fragmentarycznych instrumentów, często słabo egzekwowanych lub wykorzystywanych instrumentalnie przez poszczególne instytucje.

Piąty rozdział przenosi analizę na poziom lokalny, ukazując, w jaki sposób władze lokalne implementują, modyfikują lub reinterpretują wytyczne centralne dotyczące SCS. Autorka wyróżnia rozwiązania zgodne z wytycznymi władz centralnych ChRL oraz inicjatywy lokalne, które znacząco od nich odbiegają. Analiza ta ujawnia stosunkowo dużą autonomię i kreatywność lokalnych aktorów, ale także chaos normatywny i brak jednolitych standardów. Rozdział wzmacnia tezę o fragmentaryzacji SCS i wskazuje, że lokalne interesy administracyjne często przeważają nad realizacją spójnej wizji systemu. Jak konstatuje Autorka, *[s]tworzenie kompleksowego katalogu rozwiązań SCS jest niewykonalne, nawet w obrębie jednej miejscowości, a nawet w przypadku środków wprowadzanych odgórnie* (s. 163). Wśród przyczyn takiego stanu rzeczy wymienia m.in. wybiórczą publikację dokumentów oraz niepewną funkcjonalność niektórych mechanizmów (s. 163).

Szósty rozdział został poświęcony lokalnym systemom punktowym skierowanym do osób fizycznych. Mgr Emilie Sz wajnoch analizuje różne modele ewaluacyjne (scoringowe), ich zakres, kryteria oceny oraz konsekwencje dla obywateli. Szczególny nacisk położony jest na pytanie, czy mechanizmy te realnie wzmacniają kontrolę autorytarną. Wnioski wskazują, że systemy punktowe są rozproszone, niejednolite i często symboliczne, a ich potencjał represyjny jest ograniczony m.in. przez brak możliwości formalnego sankcjonowania niskich wyników (s. 178). Rozdział ten skutecznie podważa popularne wyobrażenia o wszechogarniającej roli algorytmów w SCS.

Siódmy rozdział stanowi kulminację analizy empirycznej, koncentrując się na problemie tzw. „teczek wiarygodności” oraz baz danych gromadzących informacje o jednostkach. Autorka pokazuje, że istnieje wiele typów rejestrów i ocen, których status jako elementów SCS pozostaje niejasny. Rozdział ujawnia skalę chaosu informacyjnego i instytucjonalnego, trudności w wymianie danych oraz brak przejrzystości co do faktycznego wykorzystania zgromadzonych informacji. Mgr Emilie Sz wajnoch zwraca również uwagę na brak spójności w warstwie językowej, wskazując, że *dokumenty lub zapisy mogą być wykorzystywane do różnych celów i w różny sposób, w zależności od lokalizacji i urzędnika* (p. 219). Analiza ta wzmacnia główną tezę rozprawy o niezdolności państwa do stworzenia spójnego, centralnie sterowanego systemu kontroli.

Warto także odnotować, że wnioski Autorki rozprawy obejmują szerokie twierdzenia dotyczące natury państwa chińskiego, granic jego zdolności kontrolnych oraz możliwości realizacji scentralizowanych projektów w warunkach autorytarnych. Te konkluzje wykraczają poza bezpośredni zakres analizowanych przypadków i odnoszą się do ogólnego sposobu funkcjonowania aparatu państwowego pod rządami Xi Jinpinga. Tymczasem zasadnicza część analizy empirycznej koncentruje się na wybranych instrumentach Social Credit System, takich jak mechanizmy wspólnych sankcji czy ujawnianie danych. Prowadzi to do rozbieżności analitycznej między szczegółowym poziomem badania a zakresem formułowanych wniosków. Przejście od analizy konkretnych regulacji i praktyk administracyjnych do generalnych twierdzeń o charakterze systemowym nie zawsze jest w pełni uzasadnione w toku wywodu. W pewnych fragmentach wnioski normatywne sprawiają wrażenie wyprowadzonych skrótowo, bez wystarczającego omówienia warunków ich obowiązywania oraz granic ich generalizacji. Rozprawa zyskałaby na precyzji, gdyby wyraźniej zaznaczono, które

konkluzje odnoszą się bezpośrednio do analizowanych instrumentów SCS, a które mają charakter bardziej ogólnych refleksji teoretycznych. Pomocne byłoby również ostrożniejsze formułowanie sądów normatywnych lub ich mocniejsze zakotwiczenie w materiale empirycznym. W obecnej formie osłabia to przejrzystość argumentacji i utrudnia ocenę stopnia, w jakim przedstawione konkluzje wynikają bezpośrednio z przeprowadzonych badań.

W końcowej części dysertacji mgr E. Sz wajnoch syntetycznie odpowiada na wszystkie pytania badawcze, podkreślając, że SCS w obecnym kształcie nie stanowi przełomu w zakresie autorytarnej kontroli, lecz raczej ujawnia ograniczenia chińskiej administracji. Rozdział zawiera także refleksję teoretyczną nad użytecznością teorii sekurytyzacji w badaniach nad reżimami niedemokratycznymi oraz wskazówki dla przyszłych badań. We wskazanym rozdziale Autorka nawiązała również do pytań dotyczących SCS, na które – w świetle aktualnie dostępnych informacji – trudno znaleźć obecnie odpowiedź. Jako przykład można podać kwestię sposobu nakładania kar przez sektor prywatny z sprawach związanych z konsumpcją (s. 248).

Warstwa narracyjna rozprawy jest spójna, klarowna i utrzymana w konsekwentnym stylu rozważań naukowych. Autorka prowadzi wywód w sposób uporządkowany, logicznie rozwijając argumentację i jasno sygnalizując przejścia między kolejnymi częściami pracy. Narracja ma charakter analityczny, a nie deskryptywny, co sprzyja budowaniu własnego stanowiska badawczego i ułatwia czytelnikowi zrozumienie złożonych procesów instytucjonalnych. Na uwagę zasługuje również umiejętne równoważenie wątków teoretycznych i empirycznych oraz konsekwentne odnoszenie się do pytań badawczych w kolejnych rozdziałach.

Mgr Emilie Sz wajnoch słusznie podkreśla eksploracyjny charakter rozprawy, jednak w niektórych fragmentach wnioski mają charakter szerokich uogólnień dotyczących zdolności państwa chińskiego do sprawowania kontroli. Choć są one stosunkowo dobrze uzasadnione empirycznie, ich zakres mógłby zostać wyraźniej ograniczony do analizowanego okresu i typu instrumentów politycznych.

Warstwa faktograficzna rozprawy została opracowana rzetelnie i z dużą dbałością o wiarygodność źródeł. Kandydatka opiera analizę na obszernym i starannie dobranym korpusie dokumentów urzędowych szczebla centralnego i lokalnego, co stanowi istotną wartość empiryczną pracy. Przedstawiane dane i przykłady są precyzyjnie osadzone

w kontekście instytucjonalnym i temporalnym, a ich interpretacja pozostaje ostrożna i metodologicznie uzasadniona. Faktografia nie pełni wyłącznie funkcji ilustracyjnej, lecz stanowi integralny element argumentacji, wspierający główną tezę rozprawy i wzmacniający jej wartość naukową.

Doktorantka w sposób świadomy i wyraźny odnosi się do ograniczeń prowadzonych badań, co należy ocenić pozytywnie z punktu widzenia rzetelności metodologicznej. Ograniczenia te zostały zidentyfikowane i omówione przede wszystkim we wprowadzeniu (m.in. na ss. 15–16), a także sygnalizowane w dalszych częściach pracy, tam, gdzie mają bezpośrednie znaczenie dla interpretacji wyników badań. W szczególności kandydatka wskazuje na ograniczony dostęp do badań terenowych i wywiadów, wynikający zarówno z wrażliwości tematu, jak i uwarunkowań zewnętrznych (m.in. pandemia COVID-19). Zamiast traktować ten brak jako istotną słabość pracy, mgr Emilie Sz wajnoch uzasadnia wybór analizy dokumentów urzędowych jako adekwatnej metody badawczej, pozwalającej na rekonstrukcję procesów decyzyjnych oraz logiki działania instytucji państwowych w systemie autorytarnym.

Warto również podkreślić, że Autorka zachowuje ostrożność interpretacyjną, unikając nadmiernych uogólnień i jasno oddzielając wnioski empiryczne od hipotez wymagających dalszych badań. Takie podejście świadczy o dojrzałości badawczej i właściwym rozumieniu granic własnych ustaleń.

Za mankament pracy można uznać mało precyzyjne określenie cezury temporalnej badania. Granice czasowe zostały jednak częściowo zarysowane we wprowadzeniu oraz w rozdziale metodologicznym. Doktorantka wskazała, że analiza koncentruje się na okresie intensywnego rozwoju i instytucjonalizacji Social Credit System, tj. od połowy lat 2000. (pierwsze regulacje dotyczące przedmiotu badań) do około 2020–2021 roku, kiedy zakończono główną fazę pilotażową SCS i opublikowano kluczowe dokumenty centralne podsumowujące jego wdrażanie.

W rozdziale metodologicznym autorka dodatkowo precyzuje, że: zasadniczy korpus źródeł obejmuje dokumenty urzędowe publikowane w latach 2014–2020, wcześniejsze materiały (sprzed 2014 r.) pełnią funkcję kontekstualną i genezy systemu, natomiast dokumenty późniejsze wykorzystywane są selektywnie, głównie w celu weryfikacji ciągłości lub zmian kierunków polityki. Co istotne z punktu widzenia recenzji

dysertacji, Autorka świadomie uzasadnia przyjęcie takiego horyzontu czasowego, wiążącego z kluczowymi momentami politycznymi (konsolidacja władzy w okresie rządów Xi Jinpinga, centralne dokumenty planistyczne SCS) oraz z dostępnością i porównywalnością materiału źródłowego. Jednocześnie unika ekstrapolowania wniosków poza przyjęte ramy czasowe, co świadczy o metodologicznej ostrożności.

Jednym z najważniejszych ustaleń rozprawy jest wykazanie, że Social Credit System nie funkcjonuje jako spójny, centralnie sterowany mechanizm autorytarnej kontroli, lecz jako zbiór rozproszonych, częściowo nieskoordynowanych instrumentów administracyjnych, tworzonych i wdrażanych przez różne instytucje na szczeblu centralnym i lokalnym. Ustalenie to podważa dominujące w debacie publicznej i części literatury naukowej narracje o SCS jako jednolitym „systemie totalnej inwigilacji”.

Istotnym wnioskiem empirycznym jest również wskazanie, że fragmentaryzacja chińskiej biurokracji znacząco ogranicza zdolność państwa do implementacji kompleksowych projektów politycznych, nawet w obszarach uznawanych za priorytetowe z punktu widzenia bezpieczeństwa i stabilności reżimu. Autorka pokazuje, że rozbieżności interpretacyjne, rywalizacja instytucjonalna oraz zróżnicowane interesy lokalnych aktorów prowadzą do znacznych różnic w praktycznym funkcjonowaniu SCS.

Kolejnym ważnym ustaleniem jest stwierdzenie, że lokalne systemy punktowe i rejestry „wiarygodności” mają w dużej mierze charakter symboliczny lub problemowy, a ich realny potencjał represyjny wobec jednostek jest ograniczony. Brak jednolitych kryteriów, słaba interoperacyjność baz danych oraz niejasny status prawny wielu mechanizmów sprawiają, że systemy te częściej służą rozwiązywaniu wąsko zdefiniowanych problemów administracyjnych niż budowie całościowej architektury nadzoru.

W wymiarze teoretycznym istotnym ustaleniem jest także pokazanie, że proces sekurytyzacji w systemach autorytarnych ma charakter długofalowy, rozproszony i biurokratyczny, a nie nadzwyczajny i jednorazowy, jak często zakłada klasyczna literatura. Tym samym rozprawa wnosi wartościowy wkład do rozwoju teorii sekurytyzacji, wskazując na potrzebę jej adaptacji do badań nad państwami niedemokratycznymi.

Pewną słabością pracy jest ograniczona triangulacja metod badawczych. Oparcie analizy niemal wyłącznie na dokumentach urzędowych, mimo że dobrze uzasadnione i adekwatne do warunków badawczych, zawęża perspektywę interpretacyjną i nie pozwala na pełniejsze uchwycenie społecznego odbioru analizowanych mechanizmów ani praktyk ich stosowania „na poziomie ulicznym” administracji.

Można także wskazać na nierówną głębokość analizy empirycznej poszczególnych studiów przypadków lokalnych. W niektórych fragmentach szczegółowe opisy regulacji i rozwiązań administracyjnych dominują nad ich interpretacją teoretyczną, co miejscami osłabia bezpośrednie powiązanie wyników empirycznych z ramami konceptualnymi przyjętymi w pierwszej części rozprawy.

Drobny mankament stanowi ponadto momentami powtarzalność niektórych wątków interpretacyjnych, zwłaszcza dotyczących fragmentaryzacji biurokratycznej i braku spójności SCS. Choć powtórzenia te wzmacniają główną tezę pracy, w kilku miejscach mogłyby zostać skondensowane na rzecz pogłębienia analizy porównawczej.

Wreszcie, z perspektywy strukturalnej, można zauważyć, że część wnioskowa mogłaby zostać wzmocniona poprzez wyraźniejsze odniesienie do implikacji porównawczych, np. dla badań nad innymi reżimami autorytarnymi lub nad cyfrowym zarządzaniem w państwach niedemokratycznych. Taki zabieg zwiększyłby uniwersalność wniosków płynących z rozprawy.

Przygotowując rozprawę do publikacji w formie książkowej – do czego zachęcam autorkę – warto poprawić poniższe mankamenty pracy:

- rozprawa powinna zostać poddana korekcie językowej przez rodzimego użytkownika języka angielskiego, co pozwoli wyeliminować błędy składniowe, literowe (np. „refrence”, s. 9), interpunkcyjne oraz powtórzenia. Już na początku pracy, w podziękowaniach, uderza stosowanie tych samych określeń w następujących po sobie zdaniach, np. „huge”, „many” (s. 2) (pomijając to, że tego typu określenia nie powinny się znaleźć w pracy naukowej z uwagi na ich potoczny charakter),
- pracę należy poddać korekcie technicznej, która pozwoli wyeliminować błędy takie jak różnice w wielkości liter w podtytułach (zasadniczo zaczynają się wielkimi literami, ale już w tytule rozdziału piątego autorka stosuje małą literę),

- rozprawa doktorska nie powinna być pisana językiem publicystycznym, a w wielu fragmentach narracja stosowana przez mgr Emilie Szwajnoch ma taki charakter (np. sformułowania typu „Beijing’s approach”, s. 21 lub „the mayhem begins”, s. 104),
- lista skrótów (s. 7) zawiera w większości nazwy chińskich instytucji zaprezentowane w języku angielskim, z uwzględnieniem ich oryginalnych nazw zapisanych znakami chińskimi. Z nieznanych mi powodów mgr Emilie Szwajnoch zrezygnowała z podania nazw również w transkrypcji standardowego języka mandaryńskiego (Hanyu Pinyin), co jest standardem w piśmiennictwie politologicznym na temat Chin. Moja uwaga dotyczy również nazw chińskich instytucji i terminów zaczerpniętych z języka chińskiego, np. *luan* (s. 8), choć w tym przypadku zabrakło nie tylko transkrypcji, ale i znaków,
- Autorka przed publikacją pracy powinna przeredagować tabelę nr 1 (s. 11), ponieważ jej konstrukcja jest nielogiczna. Druga kolumna (numer pytania badawczego) zawiera nie tylko numery, na co wskazywałoby oznaczenie, ale też typ pytania, który został już określony w pierwszej kolumnie. Powtórzenie nie jest w tym przypadku uzasadnione,
- uzasadnienia nie znajdują też dla numeracji uwag i przypisów w ramach kolejnych rozdziałów. Nie stanowią one merytorycznej części rozdziałów, dlatego proponuję rezygnację ze stosowania numeracji w przypadku tych części,
- zwracam Autorce uwagę, że chińskich znaków nie zapisuje się kursywą, a w pracy dokonano tego np. na s. 41,
- dokumenty w ramach bibliografii nie zostały logicznie ułożone (ss. 255–265). Autorka najpierw podała nazwy w języku chińskim zapisane znakami, a następnie nazwy w języku angielskim i uszeregowała dokumenty według nazw anglojęzycznych. Zabieg ten jest nie tylko nielogiczny, ale wręcz błędny. Dokumenty powinny być uszeregowane w kolejności alfabetycznej, ale według Pinyin, który koniecznie należy uzupełnić,
- przytaczając artykuły opublikowane w czasopismach naukowych autorka nie podała DOI. Przygotowując plik do publikacji to zaniechanie powinno zostać naprawione.

* * *

Podsumowując, należy stwierdzić, że sformułowane przez mgr Emilie Szwajnoch cele badawcze i pytania badawcze, przyjęte ramy teoretyczne oraz konsekwentnie

zastosowana metodologia, a także sposób przedstawienia stanu badań i krytyczna analiza obszernej bazy źródłowej dowodzą, iż rozprawa doktorska mgr Emilie Szwajnoch ma charakter oryginalny i stanowi wartościowy wkład w rozwój badań nad współczesnymi Chinami oraz nad funkcjonowaniem mechanizmów władzy i kontroli w systemach autorytarnych.

Podjęty w rozprawie problem badawczy jest istotny poznawczo i aktualny, a jego realizacja została przeprowadzona w sposób dojrzały metodologicznie oraz analitycznie pogłębiony. Autorka wykazała się bardzo dobrą znajomością literatury przedmiotu, umiejętnością krytycznej refleksji teoretycznej oraz zdolnością do samodzielnego prowadzenia badań empirycznych w trudnych warunkach badawczych. Przeprowadzone analizy potwierdzają wysoki poziom kompetencji naukowych mgr E. Szwajnoch i pozwalają uznać recenzowaną dysertację za opracowanie o istotnych walorach naukowych.

2. Wniosek końcowy

Rozprawa doktorska autorstwa mgr Emilie Szwajnoch pt. *Beyond Trust and Authoritarian Surveillance: Building the Social Credit System Within China's Fragmented Bureaucracy* jest pracą dojrzałą zarówno pod względem metodologicznym, jak i merytorycznym. Stanowi przykład ambitnej i rzetelnej twórczości naukowej, opartej na starannie dobranym materiale źródłowym oraz świadomie zastosowanym aparacie teoretycznym.

Recenzowana dysertacja ma charakter oryginalny i wnosi istotny wkład do badań nad mechanizmami funkcjonowania państwa autorytarnego, w szczególności w kontekście instytucjonalnych i biurokratycznych uwarunkowań wdrażania złożonych projektów politycznych w Chińskiej Republice Ludowej. W toku procesu badawczego mgr Szwajnoch wykazała się umiejętnością samodzielnego prowadzenia badań naukowych, krytycznej analizy źródeł oraz formułowania wyważonych i metodologicznie uzasadnionych wniosków.

Konkludując stwierdzam, że oceniana dysertacja spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim przez obowiązujące przepisy prawa i wnoszę o dopuszczenie mgr Emilie Szwajnoch do dalszych etapów przewodu doktorskiego w sprawie nadania stopnia doktora w dyscyplinie nauki o polityce i administracji.

Ponadto mając na uwadze rzetelność badawczą kandydatki, dojrzały, solidny warsztat naukowy, oryginalność podejmowanego ambitnego problemu badawczego i wreszcie sposób opracowania tytułowego zagadnienia zgłaszam do Rady Naukowej Instytutu Nauk Politycznych UŚ wniosek o wyróżnienie rozprawy doktorskiej mgr Emilie Szwajnoch.

Joanna Marszałek-Kawa

